

Indexering av pensionerna

Vid varje årsskifte räknas alla pensionärers ålderspensioner om. Omräkningen innebär att pensionen justeras beroende på hur inkomster och priser förändras i samhället. Omräkningen görs med hjälp av olika index.

De inkomstgrundade pensionerna, inkomstpension och tilläggspension, följer inkomstutvecklingen i Sverige. När din pension beviljades, ingick i pensionsbeloppet ett förskott som motsvarade en antagen framtida inkomstutveckling. Därför räknas pensionen årligen om endast med skillnaden mellan den verkliga och den antagna inkomstutvecklingen. Detta kallas följsamhetsindexering.

I vissa situationer kommer pensionerna inte att följa inkomstutvecklingen. Det händer när pensionsystemets skulder är större än tillgångarna, vilket också uttrycks som att det så kallade balanstalet är mindre än 1. När detta inträffar fastställs ett särskilt balansindex och då följsamhetsindexeras pensionerna med balansindex som grund i stället för inkomstutvecklingen. Balansindex används sedan så länge som balansindex är lägre än inkomstindex.

För åren 2010–2012 har ett balansindex fastställts. För 2010 och 2011 är balanstalet mindre än 1 vilket innebär att inkomstpensionen och tilläggspensionen sänks för dessa år medan för 2012 balanstalet är större än 1 och pensionerna höjs (läs mer under avsnittet *Balansering*).

Garantipensionen, som inte är grundad på inkomster, följer i stället prisutvecklingen i Sverige.

Premiepensionen räknas inte om på samma sätt. Här är det i stället utvecklingen på värdepappersmarknaden som avgör hur pensionen förändras.

Inkomstpension och tilläggspension

Inkomstindex

Inkomstutvecklingen i Sverige mäts med hjälp av ett inkomstindex. Inkomstindex är ett mått på den genomsnittliga inkomsten i Sverige och beräknas utifrån genomsnittet av samtliga pensionsgrundande inkomster för personer i åldrarna 16–64 år.

I syfte att få en jämnare utveckling av inkomstindex så beräknas förändringen av inkomsten som den genomsnittliga årliga reala förändringen under de tre senaste åren. För att eventuella prisförändringar, vanligtvis kallat inflation, ska få ett snabbt genomslag så beräknas den delen av inkomståndringarna endast utifrån prisförändringarna det senaste året. Prisförändringarna mäts med konsumentprisindex.

Inkomstindex utgår från basåret 1999 som fick indextalet 100. År 2012 har inkomstindex beräknats till 149,32. Det är en höjning med 4,9 procent från 2011, då indexet beräknades till 142,34.

Följsamhetsindexering

Vad är följsamhetsindexering?

Din inkomstpension och tilläggspension räknas om vid varje årsskifte med en metod som kallas följsamhetsindexering. (I vissa fall gäller det inte tilläggspensionen, se avsnittet *När används inte följsamhetsindexering?*) Följsamhetsindex motsvarar den

procentuella ändringen av inkomstindex före och efter årsskiftet minskad med 1,6 procentenheter. Avdraget med 1,6 procentenheter motsvarar det förskott på pension som du fick när din pension beviljades första gången. Följsamhetsindexeringen innebär att pensionerna, bortsett från tillväxtnormen, förändras i samma takt som genomsnittslönerna för de som förvärvsarbetar.

Observera att för år då ett balansindex har fastställts så kommer följsamhetsindexeringen att baseras på detta balansindex i stället för på inkomstindex (läs mer under avsnittet *Balansering*).

Formeln för att exakt följsamhetsindexera en pension från ett år (år 1) till året därpå (år 2) ser ut så här:

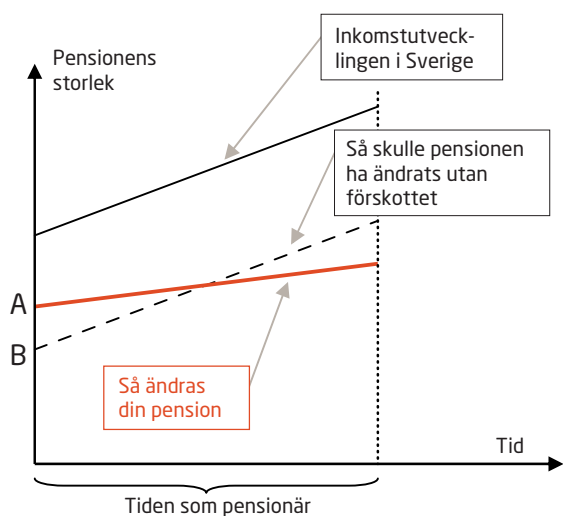
$$\text{Pensionen år 1} \times \frac{\text{Inkomstindex år 2}}{\text{Inkomstindex år 1} \times 1,016} = \text{Pensionen år 2}$$

Talet 1,016 motsvarar avdraget med 1,6 procentenheter.

Varför dras 1,6 procent av?

Förklaringen till att du får ett avdrag med 1,6 procentenheter vid den årliga indexeringen av inkomstpensionen är att du får motsvarande förskott när din pension beräknas första gången.

Vid beräkningen av din årliga pension delas din pensionsbehållning med ett så kallat delningstal. Delningstalet beror huvudsakligen på den statistiskt beräknade återstående medellivslängden för din årskull vid den tidpunkt då du tar ut pensionen. Förutom livslängden tar man vid beräkningen av delningstalet också hänsyn till en tänkt framtida tillväxt på 1,6 procent, den så kallade tillväxtnormen. Det innebär att du redan från början får del av en framtida tillväxt, vilket ger ett lägre delningstal och därmed en högre pension (punkt A i figuren) än du annars skulle ha fått (punkt B).

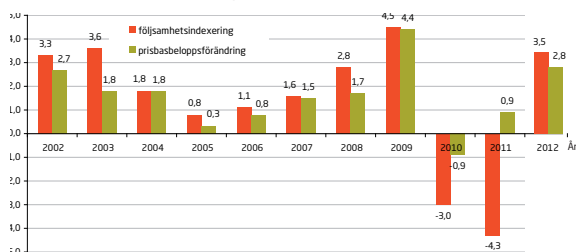
Hur pensionen fördelas under livet som pensionär. Om beräkningen av inkomstpensionen skulle ha gjorts utan tillväxtnormen skulle pensionen ha startat i den lägre punkten B och utvecklats i takt med inkomstindex enligt den streckade linjen i figuren. På grund av tillväxtnormens inverkan startar alltså pensionen med ett högre ingångsbelopp (punkt A), men utvecklas i gengäld något långsammare enligt den orange linjen. På det här sättet blir inkomstpensionen omfördelad över ditt liv som pensionär. Du får mer i början, men mindre mot slutet. Du får del av den framtida tillväxten i förskott.

När det gäller tilläggs pensionen finns inte samma direkta koppling mellan hur pensionen beräknas vid uttagstidpunkten och avdraget vid följsamhetsindexeringen med 1,6 procentenheter. Tilläggs pensionen är i huvudsak summan av de numera avskaffade pensionsformerna folkpension och ATP, som båda var prisindexerade. Den är därför ursprungligen konstruerad för att indexeras med prisbasbeloppet, det vill säga följa prisutvecklingen i stället för löneutvecklingen. ATP tillkom genom ett beslut i riksdagen i slutet av 1950-talet. Den ekonomiska tillväxten i Sverige var då förhållandevis hög, och ATP-systemet förutsatte en årlig tillväxt på minst 2 procent för att vara fullt ut finansierat. En lägre tillväxt hade på sikt medfört att avgiften behövt höjas eller pensionsbeloppen sänkas. Eftersom avgiften numera är fast är det därför nödvändigt att avdraget på 1,6 procent görs även på tilläggs pensionen för att långsiktigt trygga finansieringen av tilläggs pensionen.

Följsamhetsindexeringen ger högre tilläggs pensioner än den gamla prisindexeringen om inkomsttillväxten i Sverige överstiger prisutvecklingen med 1,6 procent. Är tillväxten lägre än så, ger följsamhetsindexeringen lägre tilläggs pension än vad prisindexeringen skulle ha gjort.

Indexeringsmetoden ändrades från och med årsskiftet 2001/2002. Som du kan se av bilden nedan har följsamhetsindexeringen fram till 2009 varit till fördel för dig som har tilläggs pension.

Följsamhetsindexering jämfört med prisbasbeloppets utveckling

Exempel på följsamhetsindexering

Karins årspension i december 2008 är 142 000 kronor (sammanlagda beloppet för inkomst- och tilläggspension i december månad multiplicerat med 12). Inkomstindex för 2008 är 131,18 och för 2009 är det 139,26. Summan av Karins inkomstpension och tilläggspension för år 2009 beräknas då till 148 373 kronor per år på följande sätt:

$$142\,000 \times \frac{139,26}{131,18 \times 1,016} = 148\,373 \text{ kronor}$$

I tabellen här under kan du i tre exempel se hur mycket pensionen ökar eller minskar om man antar att inkomstindex/balansindex från ett år till det följande ökar med 1,2 procent, 1,6 procent respektive 4,5 procent. Ändras inkomstindex/balansindex mindre än tillväxtnormens 1,6 procent vid ett årskifte minskar pensionen. Är förändringen mer än 1,6 procent höjs pensionen. I kolumnen längst till höger kan du se den verkliga förändringen vid årsskiftet 2011/2012. Då ökade pensionen med 3,5 procent.

		Ex. 1	Ex. 2	Ex. 3	2011/ 2012
+	Förändring av inkomstindex/balansindex	+1,2%	+1,6%	+4,5%	5,1%
-	Avdrag för tillväxtnorm	-1,6%	-1,6%	-1,6%	-1,6%
=	Pensionerna ändras med	-0,4%	0%	+2,9%	3,5%

När används inte följsamhetsindexering?

Din inkomstpension följsamhetsindexeras alltid. Det gäller även för din tilläggspension, men med ett undantag. Börjar du ta ut din pension under det år du fyller 64 år eller tidigare indexeras tilläggspensionen i stället med prisbasbeloppet vid de årsskiftet som infaller till och med årsskiftet närmast före din 65-årsdag.

Balansering

En viktig princip i det allmänna pensionssystemet är att det är ett avgiftsdefinierat system. Det innebär att de pensionsrätter som tjänas in är lika med de avgifter som betalas in till systemet. Pensionsavgiften ligger fast över tiden, dvs. varje år avsätts samma procentuella del av inkomsten till pensionen. Pensionssystemet är också ett fristående system som helt ska finansieras med inbetalda av-

gifter. För att systemet ska fungera krävs att avgiftsinkomsterna tillsammans med tillgångarna i buffertfonden (AP-fonderna) långsiktigt kan finansiera pensionerna, det vill säga att inga varaktiga underskott uppstår. Om pensionssystemets tillgångar periodvis inte täcker pensionssystemets skulder utlöses den så kallade balanseringen.

Premiepensionen är ett fullt fonderat system, vilket innebär att pensionens storlek och därmed pensionsutgifterna är direkt kopplat till värdet i de valda fonderna. I premiepensionssystemet finns därför inget behov av balansering.

Varför behövs balanseringen?

Att låta pensionerna följa utvecklingen av den genomsnittliga inkomsten innebär att pensionärerna får samma del av den ekonomiska utvecklingen i samhället som de förvärvsaktiva får. Men det finns en svaghet i ett sådant system.

De pengar som betalas in av den yrkesaktiva befolkningen betalas ut till dem som samtidigt är pensionärer. Om befolkningens ålderssammansättning ändras så att det blir färre yrkesaktiva i förhållande till antalet pensionärer kan inbetalningarna till systemet komma att minska samtidigt som utbetalningarna ökar. En sådan ändring kan till exempel bero på minskade födelsetal och ökad medellivslängd, vilket kan ske samtidigt som den genomsnittliga inkomsten ökar. Detta kan i värsta fall leda till att pengarna i systemet tar slut.

Hur fungerar balanseringen?

Balanseringen är ett sätt att garantera att pengarna i systemet ska räcka. Varje år upprättas en balansräkning för pensionssystemet. I den kommer eventuella finansiella obalanser att visa sig i hur förhållandet mellan tillgångar och skulderna utvecklas.

Pensionssystemets tillgångar består av avgiftstillgången och värdet i buffertfonden. Avgiftstillgången består av framtida inbetalningar av pensionsavgifter beräknade som årets avgiftsinkomst multiplicerat med det antal år som avgiften förväntas vara kvar i systemet, det vill säga den genomsnittliga tiden från att en pensionsrätt tjänas in tills den betalas ut som pension. Buffertfondens värde beräknas som det genomsnittliga marknadsvärdet i Första-Fjärde och Sjätte AP-fonden för de tre senaste åren.

Pensionssystemets skulder består av det samlade värdet av alla förvärvsaktivas pensionsbehållning samt det beräknade värdet av de återstående pensionsutbetalningarna för alla pensionärer.

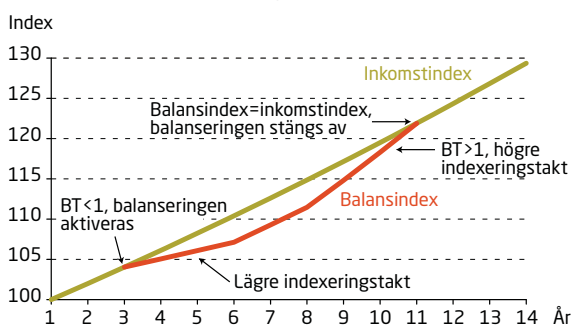
Genom att dividera systemets tillgångar med skulderna får man ett mått på pensionssystemets finansiella ställning, det så kallade balanstalet. Om balanstalet är större än ett (1) är tillgångarna större än skulderna. Är balanstalet lägre är däremot skulderna större än tillgångarna. Skulle balanstalet tillåtas vara mindre än 1 skulle på sikt buffertfonden tömmas. Pensionerna skulle då inte kunna finansieras med en avgift på 16 procent. För att undvika detta kommer den normala indexeringen av pensioner att minska om balanstalet faller under 1. Det sker genom att man använder ett balansindex i stället för ett inkomstindex. Resultatet av att använda ett balansindex blir att både pensionsbehållningar och pensioner räknas upp i en lägre takt än normalt. Det kan också innebära att pensionsbehållningar och pensioner faktiskt sänks, vilket är det som inträffat både år 2010 och 2011. Om den ekonomiska situationen så småningom förbättras kommer tillgångarna åter att bli större än skulderna och balanstalet att bli större än 1. Då kommer under en period balansindex fortfarande att användas, men nu när balanstalet är större än 1 kommer balansindex att innebära att pensionsbehållningar och pensioner räknas upp i en högre takt än normalt. Den högre uppräkningsstakten kommer att pågå tills balansindex åter är större än eller lika stort som inkomstindex. Det betyder att när "balanseringsperioden" är över, det vill säga när pensionsrätter och pensioner åter ska indexeras med det vanliga inkomstindexet, sker det i precis samma takt och på samma nivå som om balanseringen inte hade ägt rum. För den som redan får pension innebär det att pensionsbeloppet åter är lika högt som det hade varit utan balanseringen.

Exempel

Balanstalet har för 2010 fastställts till 0,9826, för 2011 till 0,9549 och för 2012 till 1,0024. Balansindex för de olika åren beräknas på följande sätt.

År	Inkomstindex	Balans-tal	Balansindex
2012	149,32	1,0024	$\frac{133,56 \times 149,32 \times 1,0024}{142,34} = 140,45$
2011	142,34	0,9549	$\frac{137,31 \times 142,34 \times 0,9549}{139,74} = 133,56$
2010	139,74	0,9826	$139,74 \times 0,9826 = 137,31$
2009	139,26	1,0026	–

Principen för balanseringen

Om ekonomin går bra och om fördelningen mellan förvärvsverksamma personer och pensionärer är i god balans kan det i stället uppstå ett överskott i pensionssystemet. Ett sådant överskott ska i första hand stanna kvar i systemet och fungera som en buffert för framtida påfrestningar. Men om överskottet långsiktigt blir större än vad som behövs för att klara pensionsutbetalningarna ska det fördelas bland de försäkrade. Det finns emellertid ännu inga regler för hur detta ska göras.

Garantipension

Prisindexering

Garantipensionen räknas inte om på samma sätt som inkomstpensionen och tilläggspensionen. I stället för att följa inkomstutvecklingen följer garantipensionen prisutvecklingen.

Ett mått på prisutvecklingen är förändringen av konsumentprisindex. Utifrån det fastställer regeringen varje år ett prisbasbelopp. Prisbasbeloppet används vid den årliga omräkningen av garantipensionen. Balanseringen påverkar inte prisbasbeloppet, och därmed inte heller omräkningen av garantipensionen.

Du kan läsa mer i faktabladet "Garantipension – för dig som är född 1938 eller senare". Är du född före 1938 kan du läsa om garantipensionen i faktabladet "Ålderspension – för dig som är född 1937 eller tidigare".

Mer information

Faktablad ger fördjupad information men ska inte betraktas som lagtext i ämnet.

På www.pensionsmyndigheten.se finns mer information om pension.